

SXEDIO.J66

9.6.1966: ΤΟΥΜΠΑΣ ΚΑΙ ΤΣΑΓΓΛΑΓΙΑΓΚΙΛ ΣΥΜΦΩΝΟΥΝ ΣΕ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΙΛΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΑΣΗ ΤΗΣ ΔΕΚΕΛΕΙΑΣ

Ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών σε έκθεση του στις **13** Ιουνίου, **1966** απέδιδε μεγάλη σημασία στις προσπάθειες για τη διεξαγωγή απ' ευθείας συνομιλιών μεταξύ της Ελλάδος και της Τουρκίας.

Ανέφερε ο Ου Θαντ:

"Σημειώνεται με ενδιαφέρον η διεξαγωγή συνομιλιών μεταξύ των κυβερνήσεων Ελλάδος (Στέφανου Στεφανοπούλου) και Τουρκίας (Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ) και εκφράζεται η ελπίδα ότι θα συμβάλουν στη λύση του κυπριακού προβλήματος".

Οι συνομιλίες στις οποίες έκαμνε αναφορά ο Ου Θαντ ήταν ο διάλογος που είχε αρχίσει μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας λίγες μέρες νωρίτερα.

Η έναρξη του διαλόγου είχε ανακοινωθεί στην Αθήνα και την Αγκυρα ύστερα από πολύμηνες παρασηνιακές συνεννοήσεις που τις συνώδευσαν οι τουρκικές απειλές και οι εκβιασμοί σε βάρος του ελληνισμού της Τουρκίας και ιδιαίτερα της Κωνσταντινούπολης.

Ο Πέτρος Πετρίδης στην ειδική μελέτη του έγγραφε για τη συνέχεια του ελλαδοτουρκικού διαλόγου (**1965-1967**) στην Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου, τόμος **1960-73**, σελ. **220**:

"Την Έναρξη του διαλόγου διευκόλυνε η απαίτηση του Υπουργού Εξωτερικών και αντιπροέδρου της Κυβέρνησης Ηλία Τσιριμώκου, τον Απρίλιο του **1966**, ύστερα από διαφωνία του για την υπαναχώρηση της ελληνικής κυβέρνησης από τις διευθετήσεις που είχαν γίνει για την Εθνική Φρουρά και το "στρατιωτικό θέμα".

Τον Τσιριμώκο που είχε δεχθεί ότι τον πρώτο

λόγο είχε η Κύπρος στο πρόβλημά της, διαδέχθηκε ως υπουργός Εξωτερικών Ναύαρχος Ιωάννης Τούμπας, που ανακοίνωσε και την συμφωνία για τον διάλογο:

" Η Ελλάς και η Τουρκία εν τη επιθυμία των όπως διευκολύνουν την εξεύρεσιν ειρηνικής και συμπεφωνημένης λύσεως του κυπριακού προβλήματος και όπως βελτιώσουν τας σχέσεις των, απεφάσισαν, όπως αρχίσουν επαφάς και ανταλλάξουν απόψεις επί του Κυπριακού και των ελληνοτουρκικών σχέσεων γενικώτερον".

Σύμφωνα με το μνημόνιο των συνομιλιών του Ιανουαρίου- Φεβρουαρίου **1966**, η Ελληνική Κυβέρνηση θα μπορούσε να διαπραγματευθεί με την Τουρκία εφ' όσον αντικείμενο των συνομιλιών θα ήταν η Ενωση. Η ελληνική Κυβέρνηση διαβεβαίωσε την κυπριακή ότι οι συνομιλίες θα διεξάγονταν πάνω σ' αυτή την βάση. Επομένως, η Λευκωσία δεν είχε καμιά αντίρρηση να διεξαχθούν διαπραγματεύσεις για την Ενωση, αν και είχε υπ' όψη ότι αμέσως θα προέκυπτε το θέμα των ανταλλαγμάτων που θα προσφέρονταν ή θα ζητούσε η Τουρκία.

Εκείνο στο οποίο είχε ένταση και το διαμήνυσε με τον Υπουργό Εξωτερικών Σπύρο Κυπριανού που πήγε στην Αθήνα στις **27** Μαΐου, ήταν η διεξαγωγή συζητήσεως πάνω στην εσωτερική διάρθρωση του Κυπριακού κράτους.

Η Τουρκία δεν απέκλειε την Ενωση της Κύπρου. Αλλά δεν έβλεπε την Ενωση από την ίδια σκοπιά που την έβλεπε η Ελλάδα και η Κύπρος. Η θέση της Τουρκίας, συνοψιζόταν σε τέσσερις βασικές αρχές με τις οποίες προσερχόταν στον διάλογο:

1. Οι συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου εξακολουθούν να ισχύουν και δεν είναι δυνατή μονομερής κατάργησή τους.

2. Στην Κύπρο δεν ζουν πλειοψηφία και μειοψηφία, αλλά δύο κοινότητες που πρέπει να συμπράττουν στη διακυβέρνηση της νήσου.

3. Δεν είναι δυνατή μονομερής Ενωση της Κύπρου με άλλο κράτος.

4. Δεν πρέπει να διαταραχθεί η ισορροπία που δημιούργησε η συνθήκη της Λωζάννης.

Όπως προκύπτει από το τρίτο σημείο, η Τουρκία φαινόταν διατεθειμένη να συζητήσει την Ένωση, αλλά το τέταρτο σημείο άφηνε να εννοηθεί ότι θα ζητούσε τέτοια ανταλλάγματα για τη διατήρηση της στρατηγικής ισορροπίας που είχε δημιουργήσει η συνθήκη της Λωζάννης, του 1923.

Στην παρχώρηση τέτοιων ανταλλαγμάτων αντιδρούσε η Κύπρος και ιδιαίτερα στην πραχώρηση βάσεως στην Τουρκία είτε με κυριαρχικά δικαιώματα είτε με ενοίκιο.

Ο διάλογος άρχιζε, χωρίς μεγάλες προοπτικές για επιτυχία εξ αιτίας των σχεδόν διαμετρικά αντίθετων επιδιώξεων, στις 9 Ιουνίου, με συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών της Ελλάδος και της Τουρκίας στις Βρυξέλλες, όπου έγινε η σύνοδος των Υπουργών Εξωτερικών του NATO.

Στη συνάντηση αυτή οι δυο Υπουργοί "συμφώνησαν για τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί για να αρχίσουν έμπιστευτικές συνομιλίες με σκοπό να διευκολυνθεί ειρηνική και συμπεφωνημένη λύση του Κυπριακού και άλλων προβλημάτων, τα οποία επηρεάζουν τις σχέσεις των δύο χωρών".

Η διευθέτηση που συμφωνήθηκε, ήταν να ανατεθεί η διεξαγωγή του διαλόγου σε πρεσβευτές των δύο χωρών, που θα είχαν συναντήσεις σε πρωτεύουσα τρίτης χώρας.

Οι ουσιαστικές συνομιλίες άρχισαν στις 25 Ιουνίου και διεξάγονταν με απόλυτη μυστικότητα, χωρίς να ανακοινωθούν ούτε οι πρεσβευτές που συνομιλούσαν ούτε ο τόπος διεξαγωγής των συνομιλιών.

Ωστόσο, δεν ήταν δυνατό να αποσιωπηθεί εντελώς το γεγονός ότι ο διάλογος δεν σημείωνε πρόοδο.

Στις συνομιλίες εξετάζονταν διάφορες διαζευτικές διευθετήσεις ή σαν ανταλλάγματα για την Ένωση, σε κάποιο στάδιο συζητήθηκε η σκέψη να

μετατραπεί η βάση Δεκέλειας σε βάση του NATO, στην οποία η παρουσίαση των τουρκικών στρατευμάτων θα ήταν έντονη, για προστασία των τουρκοκυπρίων.

Την ιδέα αυτή δεν την δέχθηκε η Τουρκία.

Συζητήθηκε επίσης το ενδεχόμενο άλλων εδαφικών ανταλλαγμάτων, όπως η παραχώρηση ελληνικού εδάφους στο βορειανατολικό τμήμα της Θράκης.

Η Τουρκία δεν ήταν ικανοποιημένη από τα ανταλλάγματα αυτά.

Ο γενικός διευθυντής του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών Γκιουνεράλπ έδωσε μερικές ενδείξεις των επιδιώξεων της χώρας του με δηλώσεις του στις **15 Ιουλίου 1966**.

Συγκεκριμένα είπε ότι η Τουρκία ποτέ δεν θα δεχόταν το σχέδιο Ατσεσον που προνοούσε παραχώρηση του μεγαλύτερου μέρους της Καρπασίας στην Τουρκία. Όπως ανέφερε, η παραχώρηση του τμήματος αυτού στην Τουρκία δεν θα έλυε ολόκληρο το πρόβλημα.

Κατά την άποψη της Τουρκίας, εκείνο που θα έλυε το πρόβλημα ήταν, εκτός από την παραχώρηση της Καρπασίας που ήθελε επίσης να συνδέεται με την Λευκωσία και την Αμμόχωστο, η αναγνώριση καθεστώτος πλήρους αυτονομίας στους τουρκοκύπριους που θα ισοδυναμούσε με ουσιαστική διχοστομηση.

Ο υπουργός Εξωτερικών Ιχσάν Σάπρι Τσαγλαγιαγκίλ μιλώντας στην τουρκική Εθνοσυνέλευση στις **5 Αυγούστου 1966**, δεν άφησε καμιά αμφιβολία ότι εκείνο που επεδίωκε με τον διάλογο η Τουρκία ήταν η αναγνώριση της ντε φάκτο διαμελιστικής κατάστασης που υπήρχε στην Κύπρο.

Είπε ότι στην Κύπρο υπήρχε "μια παράνομη ελληνική Κυβέρνηση" και στρατεύματα που αποστάληκαν από την Ελλάδα αλλά ήταν επίσης γεγονός ότι εγκαθιδρύθηκε από την τουρκοκυπριακή κοινότητα μια εξουσία και μια διοίκηση.

Πρόσθεσε:

"Αν στην διοίκηση αυτή δεν δόθηκε το κατάλληλο όνομα, αυτό οφείλεται στην επιθυμία να ληφθούν υπ'

όψη οι υφιστάμενες συνθήκες και να αποφευχθεί η δημιουργία συνενόχων της διοικήσεως Μακαρίου. Στην πραγματικότητα, η Κυβέρνηση του Μακαρίου δεν ασκεί καμιά εξουσία πάνω στην τουρκική κοινότητα".

Και προχώρησε να τονίσει ότι ο χρόνος δεν ευνοούσε τους Έλληνες και πως "περισσότερο από κάθε άλλη φορά το κυπριακό παραμένει εθνικό πρόβλημα".

Για την ενίσχυση της "διοίκησης" η Τουρκία είχε μελετήσει σχέδιο, σύμφωνα με το οποίο αν μετακινούνταν κάπου **15.000** τουρκοκύπριοι, η πλειοψηφία τους θα ήταν συγκεντρωμένη σε μια συμπαγή περιοχή, που θα αποτελούσε το βασικό καντόνιο κάτω από τον έλεγχο της "τουρκοκυπριακής διοίκησης".

Όταν θα σχηματιζόταν το καντόνιο αυτό, η λύση θα ήταν ένα ομόσπονδο κράτος, αν δεν ήταν εδαφική διχοτόμηση.

Η Ελληνική Κυβέρνηση διαβεβαίωσε διότι ο διάλογος διεξαγόταν με βάση την Ένωση. Η Κυπριακή Κυβέρνηση επανειλημμένα δήλωσε ότι δεν είχε ένσταση στη διεξαγωγή του διαλόγου πάνω σ' αυτή τη βάση. Αλλά παρ' όλο που οι συνομιλίες είχαν σαν αντικείμενο την Ένωση και τα ανταλλάγματα, η Τουρκία δεν δεσμεύθηκε ότι θα δεχόταν λύση πάνω σ' αυτές τις γραμμές.

Είναι αποκαλυπτική μια δήλωση που έκαμε σχεδόν πέντε χρόνια αργότερα, στις **27** Ιανουαρίου **1971**, ο Πρόεδρος Μακάριος, σε ενημερωτική σύσκεψη βουλευτών και πολιτικών παραγόντων για την πορεία του Κυπριακού.

Ο Αρχιεπίσκοπος αναγώρισε ότι πρόθεση της Κυβέρνησης Στεφανοπούλου ήταν η διαπραγμάτευση της Τουρκίας με βάση την Ένωση "ή μορφήν τινά Ενώσεως".

Γι' αυτό τον σκοπό έγιναν διάφορες βολιδοσκοπήσεις προς την Τουρκία σχετικά με ανταλλάγματα για την αποδοχή ενωτικής λύσεως, όπως για παράδειγμα η μετατροπή της βάσης Δεκελείας σε βάση του ΝΑΤΟ, στην οποία θα στάθμευαν τουρκικά στρατεύματα.

Είπε ο Μακάριος:

"Δεν γνωρίζω κατά πόσον συγκατετίθετο προς τούτο και η Αγγλία, αλλά και αν υπήρχε τοιαύτη συγκατάθεσις, η προσφορά δεν εγένετο αποδεκτή υπό της Τουρκίας. Πολλάί σκέψεις εγένοντο ως προς την μορφήν και το μέγεθος των προς την Τουρκίαν ανταλλαγμάτων διά την αποδοχήν της ενώσεως. Διαρκούντος του διαλόγου επανειλημμένως εδηλώθη από ελληνικής πλευράς ότι μόνον επί ενωτικής βάσεως δύναται η Ελλάς να διπραγματευθή και να επιδιώξη λύσιν του Κυπριακού, αλλά η τουρκική κυβέρνησις καθ' όλην την διάρκειαν των διαπραγματεύσεων, ουδέποτε ανέλαβε δέσμευσιν ότι θα απεδέχετο την Ένωσιν έναντι οίωνδήποτε ανταλλαγμάτων".

Ο Πόεδρος Μακάριος είχε την ευκαιρίαν να ενημερωθεί προσωπικά από τον Στεφανόπουλο για την πορεία του διαλόγου για πρώτη φορά στις 5 Σεπτεμβρίου, όταν πέρασε από την Αθήνα για το Λονδίνο, για να πάρει μέρος στην διάσκεψη κορυφής της Κοινοπολιτείας και αργότερα τον Νοέμβριο, στα μεσοδιαστήματα η Κυπριακή Κυβέρνηση ενημερωνόταν είτε με επισκέψεις του Υπουργού Εξωτερικών Σπύρου Κυπριανού στην Αθήνα είτε από απεσταλμένους της ελληνικής Κυβερνήσεως.

(Ο Μακάριος δεν προέβη σε δηλώσεις, αλλά ο ίδιος ο Στεφανόπουλος δήλωσε στον ανταποκριτή του Φιλελευθέρου στην Αθήνα Ευριπίδη Ακρίτα (7.9.66) "με διαβεβαίωσε κατηγορηματικώς ότι ο ελληνοτουρκικός διάλογος διεξάγεται αποκλειστικώς με βάσιν την Ένωσιν, άνευ οίωνδήποτε εδαφικών ανταλλαγμάτων και ότι η Ελληνική Κυβέρνησις, τηρούσα απολύτως τα συμφωνηθέντα μεταξύ αυτής και του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου κετέστησεν απολύτως σαφές προς την Κυβέρνησιν της Αγκυρας τα εξής:

"Η Ελλάς θεωρεί μόνον τη Ένωσιν ως δικαίαν και οριστικήν λύσιν του Κυπριακού προβλήματος και ότι εάν αυτήν την λύσιν προκρίνη και η Αγκυρα, η Ελλάς είναι αρμοδία να προέλθη εις σχετικήν συμφωνίαν υπό τον όρον ότι την συμφωνίαν αυτήν θα εγκρίνη ο αμέσως ενδιαφερόμενος κυπριακός λαός και η Εθνική του

ηγεσία".

Πρόσθετε ο Ευριπίδης Ακρίτας: "Εάν η Αγκυρα, μου εδήλωσε ο κ. Στεφανόπουλος, επιδιώκη άλλην λύσιν και συγκεκριμένως την λύσιν της ανεξαρτησίας, τότε ως κατέστησε σαφές εις την τουρκικήν κυβέρνησιν αρμόδιος επί μιας τοιαύτης λύσεως είναι μόνον ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και η Κυπριακή Κυβέρνησις".

Ο διάλογος προχωρούσε με πολύ βραδύ ρυθμό. Τον Σεπτέμβριο του 1966 οι Υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας είχαν την ευκαιρία να ανασκοπήσουν την πρόοδο του σε συνομιλίες που είχαν στη Νέα Υόρκη, όπου βρίσκονταν για τις εργασίες της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών.

Και οι δύο εξέφρασαν αισιοδοξία για τη σύντομη έκβαση του, παρ'όλο που αναγνώρισαν ότι ο διάλογος προχωρούσε πλύ αργά.

Ο Πρόεδρος Μακάριος που είχε την ευκαιρία να ενημερωθεί για τον διάλογο τον Νοέμβριο στην Αθήνα, επιστρέφοντας στην Κύπρο από μια εκτεταμένη περιοδεία του σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, διαβεβαίωνε ότι συμφωνούσε απόλυτα με την Ελληνική Κυβέρνηση "ως την μέχρι τούδε υπ' αυτής ακολουθουμένην γραμμή κατά την διεξαγωγήν του διαλόγου.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του σε ένα μήνα θα υπήρχαν ενδείξεις για την πορεία του, αλλά οι συνομιλίες είχαν ξεφύγει κάπως από την αρχική τους βάση.

Η Τουρκία υπόβαλε διάφορες σκέψεις που αναφέρονταν σε κάποια μορφή Ενώσεως, αλλά μετά από πέντε χρόνια.

Κατά την τουρκική άποψη, η λύση θα έπρεπε να προκύψει από συγκερασμό του σχεδίου Ατσεσον και των εισηγήσεων της εκθέσεως Πλάζα. Η Ένωση δεν θα αποκλειόταν σαν λύση, αλλά οριστική λύση θα εφαρμοζόταν ύστερα από πέντε χρόνια.

Στο μεταξύ, όμως, θα καθοριζόταν από τότε η μορφή της Ενώσεως.

Στο ενδιάμεσο διάστημα της πενταετίας θα

εγκαθίσταντο στην Κύπρο στρατιωτικά αποσπάσματα της Ελλάδος και της Τουρκίας, **7.000** από την Ελλάδα που θα είχαν σαν βάση την Δεκέλεια και **3.000** από την Τουρκία που θα έμεναν στον καταυλισμό Αγίου Νικολάου (προέκταση της βάσης Δεκέλειας) ενώ μεταξύ τους θα παρεμβάλλονταν παρατηρητές των Ηνωμένων Εθνών, μετά το διάστημα της πενταετίας τα ελληνικά και τουρκικά στρατεύματα θα ενσωματώνονταν ενιαία δύναμη του ΝΑΤΟ.

Στο διάστημα της πενταετίας οι τουρκοκύπριοι θα εκπροσωπούνταν στην Κυβέρνηση με δυο υπουργούς, ένας από τους οποίους θα ήταν υπεύθυνος για τις τουρκικές υποθέσεις, ενώ τα θέματα της εκπροσώπησης τους στην Βουλή και της αστυνόμευσης των Τουρκικών περιοχών έμειναν ανοικτά για περαιτέρω συζήτηση.

Μετά την περίοδο της πενταετίας ο Κυπριακός λαός σαν σύνολο θα αποφάσιζε με δημοψήφισμα αν επιθυμούσε την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, οπότε θα εφαρμοζόταν ο συγκεκριμένος τύπος ενώσεως που θα προκαθοριζόταν.

Σαν τέτοιος τύπος προτάθηκε η ομοσπονδοποίηση της Κύπρου με την Ελλάδα. Ο Βασιλιάς των Ελλήνων θα ήταν και Βασιλιάς της Κύπρου, και θα υπήρχε Ελληνας κυβερνήτης, αλλά το κυπριακό κράτος θα διατηρούσε κρατική αυτοτέλεια, με ίδιο νόμισμα και οικονομία και οικονομικούς δεσμούς με την Κοινοπολιτεία, ενώ οι τουρκοκύπριοι θα είχαν εκτεταμένη αυτονομία.

Η πρόταση της Τουρκίας ήταν το σχέδιο αυτό να οριστικοποιηθεί στη συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών στο Παρίσι τον Δεκέμβριο και μετά να εγκριθεί για να τεθεί σε εφαρμογή από τις αρχές του **1967**.

Το σχέδιο αυτό συνάντησε την αντίδραση της Κύπρου, γιατί παρ' όλο που φαινόταν να έχει σαν αντικείμενο την Ένωση στην πραγματικότητα αποσκοπούσε σε μια λύση που δεν θα ήταν ούτε Ένωση ούτε ανεξαρτησία.

Η παράταση του διαλόγου, χωρίς συγκεκριμένο

αποτέλεσμα προκάλεσε αδημονία στα Ηνωμένα Έθνη. Ο Ου Θαντ σε έκθεση του για το κυπριακό στις **8** Δεκεμβρίου **1966** παρατηρούσε ότι ο ειδικός αντιπρόσωπος του στην Κύπρο Κάρλος Μπερνάρντες, είχε διακόψει τις μεσολαβητικές προσπάθειες του, αλλά προειδοποιούσε ότι η αναστολή δεν μπορούσε να συνεχισθεί επ' άοριστο:

"Παρ' όλο που επαναλαμβάνω τις ελπίδες που διαστύπωσα σε προηγούμενες περιπτώσεις για την επιτυχία των ελληνοτουρκικών συνομιλιών, είμαι υποχρεωμένος να πω ότι προς το συμφέρον της τελικής λύσεως οι προσπάθειες αυτές των Ηνωμένων Εθνών δεν μπορούν ν' ανασταλούν για πολύ".

Η πρώτη φάση του διαλόγου, διρευνητική όπως χαρακτηρίστηκε έληξε σε συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών Ιωάννη Τούμπα και Τσαγκαγιαγκίλ στο Παρίσι στις **17** Δεκεμβρίου **1966**, που κράστησε **14** ώρες και στις οποίες οι δύο κυβερνήσεις υπέγραψαν το μνημόνιο των Παρισίων.